

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

2021.gada 22.februārī Nr. 1-8/7

**Saeimas Juridiskās komisijas
Krimināltiesību politikas apakškomisijas
priekšsēdētājam Andrejam Judinam**
juridiska.komisija@saeima.lv

Par labticīgā mantas ieguvēja tiesību aizsardzību

Nemot vērā publiski aktualizēto problēmjautājumu par labticīgā mantas ieguvēja tiesību aizsardzību, aicinu Saeimas Juridiskās komisijas krimināltiesību politikas apakškomisijas (turpmāk arī – apakškomisija) deputātus aktīvi rīkoties nolūkā steidzīgi rasts samērīgus risinājumus, t.sk. pilnveidojot normatīvos aktus, lai tiktu novērsti pamattiesību aizskārumi, kā arī lai pilnveidotu Latvijas tiesību sistēmu.

1. Vispirms vēlos atzīmēt tieslietu ministrijas nostāju apakškomisijai adresētajā vēstulē, atzīstot:

- ka saskaņā ar Satversmes 105.pantu valstij ir jāuzņemas atbildība par kompensācijas nodrošināšanu labticīgajam ieguvējam, zaudējumus vienlaikus piedzenot no noziedzīgā nodarījuma izdarītāja;

- ka likumā paredzētās tiesības celt prasību Civilprocesa likuma (turpmāk arī – CPL) noteiktajā kārtībā nav uzskatāms par pilnvērtīgu labticīgās personas aizsardzības mehānismu;

- ka šobrīd valstī nepastāv mehānisms tādu personu aizsardzībai, kas īpašumu ieguvusi labā ticībā, un līdz ar to būtu jāstrādā pie šāda mehānisma radīšanas, kura ietvaros kompetenta valsts iestāde likumā noteiktā kārtībā lemtu par personai radīto zaudējumu atlīdzināšanu.

Minēta nostāja ir pretēja tam, ko tieslietu ministrs pirms pusgada puda tiesībsargam, norādot, ka šis jautājums nav prioritāte. Tas attiecīgi, ievērojot privātpersonu sūdzības par šo problemātiku, mudināja mani ierosināt pārbaudes lietu pēc savas iniciatīvas. Šobrīd pārbaudes lieta Nr. 2020-46-16B ir izpētes procesā. Vēršu uzmanību, ka saturiski atšķirīgās ministrijas atbildes par vienu un to pašu jautājumu īsā laika periodā, nerada pārliecību par mērķtiecīgu tiesībpolitikas plānošanas iestādes darbību, kas savukārt var mazināt iedzīvotāju uzticību valsts pārvaldei kopumā.

2. Vēlos vērst apakškomisijas uzmanību, ka par šī jautājuma risināšanas nepieciešamību plašākā nozīmē jau bija zināms kopš 2017.gada.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa (turpmāk arī – ECT) 2017. gada 26. janvārī taisīja spriedumu lietā Dzirnīs pret Latviju (pieteikums Nr. 25082/05)¹. Šajā spriedumā būtībā tika atzīts, ka Latvijā ir problēma ar kompensējošiem mehānismiem labticīgajiem īpašuma ieguvējiem. No ECT sprieduma secināms, ka **labticīgo īpašuma ieguvēju tiesību aizsardzības līdzekļiem (mehānismiem) ir jābūt tādiem, kas nodrošina tūlītēju un atbilstošu atlīdzību vai cita veida atbilstošu atlīdzinājumu, ja tie ir paļāvušies uz zemesgrāmatas publisko ticamību. Mehānismi nevar būt tādi, kas attiecīgajai personai rada pārmērīgu apgrūtinājumu** (sk. minētā ECT sprieduma 76., 78., 80. punkta atziņas). Civilprocesuālie tiesību aizsardzības līdzekļi šāda veida situācijās varētu nenodrošināt atlīdzību, neradot personai nesamērīgu apgrūtinājumu (sk. minētā ECT sprieduma 95.punktu).

Satversmes tiesa 2017.gada 8.marta spriedumā lietā Nr.2016-07-01 cita starpā norādīja, ka **likumdevējam būtu jāparedz skaidrs mehānisms procesā iesaistīto personu pamattiesību efektīvai nodrošināšanai**. Proti, būtu jānodrošina efektīva rīcība ar noziedzīgi iegūtu nekustamo īpašumu, lai īpašniekam, kas to zaudējis noziedzīga nodarījuma rezultātā, ir iespējams panākt attiecīgā īpašuma ierakstīšanu zemesgrāmatā uz sava vārda un **savukārt trešajai personai – šā īpašuma labticīgai ieguvējai vai labticīgai ķīlas ņēmējai, ir efektīvas iespējas prasīt zaudējumu atlīdzību** (sk. sprieduma 26.punktu)².

Šajā sakarā uzsverams, ka Satversmes tiesa ir arī atzinusi, ka tiesiskās palāvības princips citstarp prasa aizsargāt palāvību, kas personai radusies uz noteiktu tās tiesību saglabāšanu vai īstenošanu. Tas ietver valsts pienākumu pildīt saistības, ko tā uzņēmusies pret personām. Pretējā gadījumā tiktu zaudēta personu uzticība valstij un tiesībām³. Tādējādi ECT un Satversmes tiesa vēl 2017.gadā norādīja uz nepieciešamību pilnveidot labticīgā mantas ieguvēja tiesību aizsardzības sistēmu. Lai gan minētajos spriedumos paustās atziņas ir obligātas, tomēr Latvija nav veikusi nepieciešamās darbības sistēmas uzlabošanai labticīgo mantas ieguvēju interešu aizsardzībai, ko pēc būtības apstiprina arī tieslietu ministra vēstulē norādītais.

3. Šajā saistībā, aicinu Saeimu, kā likumdevēju uz šo problemātiku palūkoties cita starp no šādiem tiesiskajiem aspektiem.

3.1. Neapšaubu principu, ka noziedzīgā nodarījumā cietušās personas intereses (kurai ir izkrāpts nekustamais īpašums) ir vairāk aizsargājamas iepretim labticīgā īpašuma ieguvēja interesēm.

Tomēr Saskaņā ar Eiropas parlamenta un Eiropas padomes 2012.gada 25.oktobra direktīvu Nr. 2012/29/ES, ar ko nosaka noziegumos cietušo tiesību, atbalsta un aizsardzības minimālos standartus un aizstāj Padomes Pamatlēmumu 2001/220/TI **cietušais var būt tikai fiziska persona** (sk. 2.pantu)⁴. Kriminālprocesā valsts un privātpersona neatrodas līdzvērtīgās pozīcijās, un pat gadījumā, ja valsts tiek atzīta par cietušo noziedzīgā nodarījumā pret īpašumu, nepieciešamība pēc īpašuma atgūšanas valstij ir nesalīdzināmi mazāka par labticīgā ieguvēja interesi un vajadzībām. Sevišķi gadījumos, kad par noziedzīgi iegūtu mantu, kas atgriežama valstij, tiek atzīts nekustamais īpašums, kas ir labticīgā ieguvēja mājoklis, sabiedrības ieguvums kopumā ir uzskatāms par nesamērīgu ar personas tiesību ierobežojumu.

Līdz ar to ir diskutējams jautājums, vai šādās situācijās nebūtu jābūt atšķirīgam tiesiskajam risinājumam attiecībā uz labticīgiem īpašuma ieguvējiem atšķirībā no tiem gadījumiem, kad īpašums atdodams cietušajam - fiziskai personai (mantiniekam, iepriekšējam īpašniekam).

3.2. KPL un Krimināllikumā ir iestrādāta arī Eiropas parlamenta un Eiropas Padomes 2014.gada 3.aprīļa direktīva Nr. 2014/42/ES par nozieguma rīku un noziedzīgi iegūtu līdzekļu

¹ <https://vvc.gov.lv/image/catalog/dokumenti/CASE%20OF%20DZIRNIS%20v.%20LATVIA.doc>

² https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=/wp-content/uploads/2016/05/2016-07-01_Spriedums-1.pdf#search=

³ Sk., piemēram, Satversmes tiesas 2009. gada 26.novembra sprieduma lietā Nr. 2009-08-01 23.punktu.

⁴ <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2012/29/oj/?locale=LV>; to atzinusi arī Satversmes tiesa 2017.gada 8.marta sprieduma lietā Nr.2016-07-01 21.punktā.

iesaldēšanu un konfiskāciju Eiropas Savienībā⁵, saskaņā ar kuras 2.panta 4.punktu “konfiskācija” ir īpašuma galīga atņemšana, ko tiesa norīkojusi saistībā ar noziedzīgu nodarījumu. Šī definīcija aptver arī īpašuma atdošanu jēdzienu KPL izpratnē. Savukārt, minētās direktīvas 6.pants paredz noteikumus konfiskācijai, ko piemēro trešajai personai, proti: “1. Dalībvalstis veic nepieciešamos pasākumus, kas ļauj konfiscēt tādus noziedzīgi iegūtus līdzekļus vai citu īpašumu, kura vērtība atbilst noziedzīgi iegūto līdzekļu vērtībai, kurus aizdomās turētā vai apsūdzētā persona ir tieši vai netieši nodevusi trešām personām vai kurus trešās personas ir ieguvušas no aizdomās turētās vai apsūdzētās personas, vismaz tad, ja minētās trešās personas zināja vai tām vajadzēja zināt, ka nodošanas vai iegādes mērķis bija izvairīties no konfiskācijas, pamatojoties uz konkrētiem faktiem un apstākļiem, tostarp to, ka nodošana vai iegūšana ir notikusi bez maksas vai apmaiņā pret summu, kas ir būtiski zemāka par tirgus vērtību. 2. Šā panta 1. punkts neskar *bona fide* trešo personu tiesības.” Tādējādi mantas atzīšanu par noziedzīgi iegūtu un tās nodošana valstij kā noziedzīgā nodarījumā cietušajam, pēc būtības ir identiska mantas konfiskācijai Krimināllikuma 42.panta izpratnē.

Eiropas Savienības tiesa (EST) 2021.gada 14.janvāra spriedumā lietā C-393/19 (Bulgārija), interpretējot citu starp Eiropas parlamenta un Eiropas Padomes 2014.gada 3.aprīļa direktīvu Nr. 2014/42/ES par nozieguma rīku un noziedzīgi iegūtu līdzekļu iesaldēšanu un konfiskāciju Eiropas Savienībā, 55.punktā atzinusi, ka: “Ņemot vērā personu tiesību ievērojamo aizskārumu, ko rada īpašuma konfiskācija, proti, īpašumtiesību uz to galīga atņemšana, ir jānorāda, ka, runājot par labticīgu trešo personu, kura nav zinājusi un nav varējusi zināt, ka tās īpašums ir ticis izmantots noziedzīga nodarījuma izdarīšanai, šāda konfiskācija, no izvirzītā mērķa viedokļa, ir uzskatāma par pārmērīgu un nepieļaujamu iejaukšanos, kas aizskar šīs personas tiesību uz īpašumu pašu būtību.”⁶

Tādējādi trešo personu/ labticīgā mantas ieguvēja tiesību ierobežojums pēc būtības nevar būt KPL mērķis. Turklāt ir jāņem vērā, ka civilprocesuālas zaudējuma atlīdzināšanas iespējas šīm personām būs acīmredzami apgrūtinošas.

4. Satversmes tiesa ir atzinusi, ka likumdevējam ir plaša rīcības brīvība pieņemt procesuālos likumus un noteikt lietu kategorijas, kuras attiecīgajos procesos tiek skatītas. Tāpat likumdevējam ir tiesības noteikt pamattiesībām atbilstošu lietu izskatīšanas kārtību. Ir jāņem vērā, ka starp dažādiem tiesvedības procesiem ir objektīvas atšķirības, arī tādas, kas attiecas uz skartajām tiesiskajām attiecībām, tiesvedības uzsākšanu, pierādīšanas pienākumu, tiesas specializāciju vai pagaidu aizsardzības līdzekļu piemērošanu. Savstarpēji salīdzinot dažādu tiesas procesu tiesisko regulējumu, neapšaubāmi būtu iespējams atrast pat vairākas visiem procesiem kopīgas pazīmes vai analogas īpašības. Tomēr tās nevarētu kalpot par pamatu personas prasībai šos procesus pilnībā vienādot⁷.

Ievērojot minēto, aicinu diskutēt par šādiem iespējamiem risinājumiem:

4.1. Ja tiek respektēts princips, ka cietušajam jāatgriež īpašums, ir jāievieš kompensējošais mehānisms, kas bez civilprasības pret vainīgo labticīgajam mantas ieguvējam dod tiesības saņemt atbilstošu atlīdzinājumu.

Kopš 2017.gada ir izveidots Noziedzīgi iegūto līdzekļu konfiskācijas fonds, kas izveidots, lai īstenotu nepieciešamos pasākumus finanšu un ekonomisko noziegumu apkarošanai un atbalsta sniegšanai noziedzīgos nodarījumos cietušajiem⁸. Noziedzīgi iegūtas mantas

⁵ https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2014/42/oj/?locale=LV#ntr3-L_2014127LV.01003901-E0003

⁶ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:62019CJ0393&rid=1>

⁷ Sk. Satversmes tiesas 2010.gada 7.oktobra sprieduma lietā Nr.2010-01-01 17.punktu.

⁸ Sk. arī Ministru kabineta 2017. gada 19. decembra noteikumu Nr. 769 "Tieslietu ministrijas pamatbudžeta programmas "Noziedzīgi iegūto līdzekļu konfiskācijas fonds" finanšu līdzekļu izmantošanas kārtība" 2.punkts paredz, ka fonda programmu finansē no valsts budžeta ieņēmumiem, kas iemaksāti valsts budžetā saskaņā ar nolēmumiem par konfiscēto noziedzīgi iegūto līdzekļu (finanšu līdzekļu un citas mantas) realizāciju vai citu līdzekļu realizāciju noziedzīgi iegūto līdzekļu vērtībā, ko budžetā ieskaita zvērināti tiesu izpildītāji un citas institūcijas (turpmāk – konfiscētie noziedzīgi iegūtie līdzekļi). Minēto noteikumu 3. punkts Valsts kase līdz saimnieciskā gada 20. aprīlim, 20. augustam un līdz saimnieciskā gada pēdējai dienai fonda programmas

konfiskācijas izpildes likuma 45. pants nosaka, ka pusi no valsts budžetā ieskaitītajiem konfiscētajiem noziedzīgi iegūtajiem līdzekļiem, bet ne vairāk kā divus miljonus *euro* saimnieciskajā gadā novirza Tieslietu ministrijas atsevišķā budžeta programmā (..). Saskaņā Finanšu ministrijas publiski sniegto informāciju fonda mērķim 2021. un 2022. gadā ir pieejami 20 miljonu *euro* apmērā ik gadu⁹.

Aicinu apsvērt iespēju noteikt, ka fonda mērķis ir arī labticīgo īpašuma ieguvēju kriminālprocesos nodarīto zaudējumu atlīdzināšana. Protams, būtu detalizētāk aplēšams, cik šim mērķim būtu nepieciešami naudas līdzekļi. No Tiesībsarga biroja rīcībā esošas informācijas izriet, ka iespējamie labticīgie mantas ieguvēji aktīvajos kriminālprocesos ir identificējami salīdzinoši vienkārši. Atbilstoši Valsts policijas sniegtajiem par kriminālprocesiem saistībā ar nekustamā īpašuma izkrāpšanās faktu izriet, ka Valsts policijas Rīgas reģionā pārvaldē no 80 attiecīgajiem kriminālprocesiem šobrīd spēkā esošs arests nekustamajam īpašumam ir 5 kriminālprocesos, 3 kriminālprocesu ietvaros ir nopratināti liecinieku statusā aizskartās mantas īpašnieki, kā arī no 4 kriminālprocesiem ir izdalīti 13 procesi par noziedzīgi iegūtu mantu. Savukārt Valsts policijas Vidzemes reģiona pārvaldē no 2 kriminālprocesiem abos gadījumos labticīgais mantas ieguvējs ir aizskartās mantas īpašnieks.

4.2. Aicinu procesa efektivitātes nolūkos atkāpties no principa, ka aizskartā mantas īpašnieka kompensācijas jautājumi lemjami ārpus kriminālprocesa.

Tā kā šis ir īpašs kriminālprocesuāls jautājums, kas skar mantisku jautājumu risināšanu, būtu apsverama iespēja, piemēram, vai tiesai, taisot nolēmumu kriminālprocesa ietvaros, ir tiesības vienlaikus lemt arī par atlīdzinājumu labticīgajam ieguvējam, tādējādi izvairoties no atkārtota procesa/lietas izskatīšanas CPL kārtībā. Gadījumiem, ja labticīgās mantas īpašnieka zaudējumi ir lielāki par īpašuma iegādes vērtību, procesuālās ekonomijas nolūkos paredzot tiesības labticīgajam ieguvējam celt prasību šajā daļā CPL kārtībā.

4.3. Gadījumos, ja cietušais pirmšķietami varētu būt valsts kā bezmantinieka mantas pārņēmēja, normatīvi nostiprināt izņēmumu, ka īpašums ir atstājams labticīgajam ieguvējam, bet valsts kā cietušais piesaka atbilstošu kompensācijas prasījumu, ko pēc kriminālprocesa pabeigšanas piedzen no notiesātajiem. Šajos gadījumos valstij nevajadzētu būt leģitīmai interesei "par visu cenu" konfiscēt īpašumu, atstājot bez īpašuma labticīgos ieguvējus ("valsts īpašumā nedzīvos").

Plašākā mērogā ir jānovērs, ka šādas situācijas vispār var veidoties. Tādēļ jāstiprina zemesgrāmatu publiskās ticamības principa nozīme. Likumdevējs līdz šim nav pievērsis uzmanību Satversmes tiesas 2017.gada 8.marta spriedumā lietā Nr.2016-07-01 secinātajam, ka **Latvijā nepastāv stingra preventīvā tiesībaizsardzības sistēma un valsts kontrole pār darījumiem ar nekustamo īpašumu nav pārliecinoša un pietiekama, jo trūkst visu nepieciešamo pilnas notariālas autentificēšanas soļu (pārdošanas līgums, nodošana, reģistrācija, pamatojoties uz kopēju lūgumu** (sprieduma 25.2.punkts). Būtu apsverama iespēja normatīvi nostiprināt, ka visi darījumi, kuri ierakstāmi zemesgrāmatā, ir notariāli jāapliecina. Paralēli būtu risināms jautājums par samērīgām izmaksām par notāra pakalpojumiem.

Ar cieņu
tiesībsargs

J. Jansons

Šis dokuments ir parakstīts ar drošu elektronisko parakstu un satur laika zīmogu

---

kontā pašu ieņēmumos ieskaita 50 procentus no attiecīgajā periodā valsts budžetā iemaksāto konfiscēto noziedzīgi iegūto līdzekļu summas, nepārsniedzot [Noziedzīgi iegūtas mantas konfiskācijas izpildes likuma 45. pantā](#) noteikto maksimālo saimnieciskajā gadā novirzāmās summas apmēru.

⁹ <https://www.fm.gov.lv/lv/100000-noziedzīgi-iegutu-lidzeklu-konfiskācijas-fonds>